

*Ковальчук Василь Іванович**докторант кафедри управління навчальними закладами та педагогіки вищої школи
Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)*

Постановка проблеми. Необхідною умовою модернізації професійно-технічної освіти є високий рівень педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ), які зобов'язані особистим прикладом, педагогічними здібностями і сумлінною працею підняти престиж трудових професій, виховати ціннісне ставлення учнів до кваліфікованої виробничої праці, сприяти їхньому особистісному розвитку.

У певній мірі, підвищенню рівню педагогічної майстерності у цієї категорії працівників сприяє психолого-педагогічна та методична підготовка в закладах післядипломної освіти у процесі обов'язкового підвищення кваліфікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання висвітлені у ряді кандидатських і докторських досліджень. Зокрема, інтерес становлять праці Г. Басаргіної (педагогічні умови підвищення професіоналізму майстрів виробничого навчання), О. Кривошеєвої (формування професійної етики майстрів виробничого навчання), В. Кузнецова (розвиток педагогічної культури), Ю. Торби (педагогічна підготовка викладачів спеціальних дисциплін та майстрів виробничого навчання ПТНЗ), В. Олійника (управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти), Л. Шевчук (розвиток професійної компетентності викладачів спеціальних дисциплін ПТНЗ), О. Юртаєвої (розвиток професійно-педагогічної компетентності майстрів виробничого навчання ПТНЗ будівельного профілю), О. Ягупової (психологічні аспекти розвитку практичного мислення майстрів виробничого навчання).

Аналіз наявних досліджень з проблематики розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання ПТНЗ засвідчує, що на сьогодні не існує чіткого загальноприйнятого визначення категорії «педагогічна майстерність майстра виробничого навчання ПТНЗ».

Мета дослідження полягає в уточненні змісту терміну «педагогічна майстерність майстра виробничого навчання ПТНЗ», а також у визначенні структури педагогічної майстерності майстра виробничого навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У довідниковій літературі, знаходимо такі дефініції терміну «педагогічна майстерність»:

– характеристика педагогічної діяльності високого рівня, головною ознакою якої є бездоганне вміння навчати своїх учнів, сформувані в них позитивні риси особистості й характеру [7, с. 235];

– високий рівень оволодіння педагогічною діяльністю; комплекс спеціальних знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей особистості, що дозволяють ефективно керувати навчально-пізнавальною діяльністю учнів і здійснювати цілеспрямований педагогічний вплив і взаємодію [2, с.78];

– характеристика високого рівня педагогічної діяльності, що ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді, необхідною умовою якої є гуманістична позиція педагога й професійно-значимі особисті риси і якості [1, с. 251].

Близьку трактовку змісту терміну «педагогічна майстерність» знаходимо і у наукових працях, де його дефіновано як: «вищий рівень педагогічної діяльності, що виявляється у тому, що у відведений час педагог досягає оптимальних результатів [4]».

Аналіз існуючих визначень терміну «педагогічна майстерність» засвідчує, що у значній кількості довідникових та наукових праць його зміст, як правило, репрезентує характеристику активності особистості в професійній діяльності, що розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії в кожній конкретній ситуації навчання й виховання.

Представниками наукової школи І. Зязюна (Є. Барбіна, В. Гриньова, О. Дубасенюк, О. Пехота, С. Сисоева, Н. Тарасевич та ін.) педагогічна майстерність розглядається з інших позицій. У відповідності до поглядів названої наукової школи педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [6, с. 25].

У контексті розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання ПТНЗ у післядипломній педагогічній освіті особливу увагу заслуговують праці В. Папучі, який після доповнення та уточнення дефініції педагогічної майстерності поданої в публікаціях представників Полтавської наукової школи, представив педагогічну майстерність як комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі й робить можливим за мінімальних зусиль, у найкоротші терміни досягати запланованих високих результатів [5].

Серед існуючих визначень педагогічної майстерності ми віддаємо перевагу саме цій дефініції, оскільки, по-перше, вона ґрунтується на вітчизняних традиціях й уявленнях про мету й зміст праці педагога, а по-друге, відкриває простір для операціоналізації педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ.

Утім, у роботах В. Папучі в основу дефініції покладено термін «властивість особистості», що ми вважаємо недоцільним, адже терміни «особистість» та «властивість» у науковому дискурсі виступають універсальними категоріями, і тому мають багатозначне трактування. На нашу думку, у даному випадку більш доцільним є використання терміну «професійна якість». Цей термін широко розповсюджений у вітчизняних наукових дослідженнях з професійної освіти, де професійні якості розглядаються як детермінанти успішності реалізації професійної діяльності, а також як сукупність індивідуальних особливостей людини, що визначають ефективність реалізації трудових функцій, необхідних і достатніх ознак професійної придатності.

Отже, під педагогічною майстерністю майстра виробничого навчання ПТНЗ будемо розуміти професійну якість, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі й робить можливим із мінімальними зусиллями та в найкоротші терміни досягати запланованих результатів.

Серед існуючих розумінь структури педагогічної майстерності ми віддаємо перевагу поглядам Полтавської наукової школи І. Зязюна, оскільки вона охоплює найважливіші сторони професійної діяльності педагога: ціннісну сферу, процес діяльності, особистісні якості, знання й уміння, а також може бути основою для розробки інформативних критеріїв,

показників, і, відповідно, дійового діагностичного інструментарію. У відповідності до поглядів цієї наукової школи, у найбільш загальному вигляді структуру педагогічної майстерності утворюють такі складові: педагогічна спрямованість особистості, професійні знання, здібності до педагогічної діяльності, педагогічна техніка [6].

У роботах В. Папучі вищезначена структура педагогічної майстерності здобула подальшого уточнення та доповнення.

На думку автора, педагогічна спрямованість характеризується відношенням до учнів, засобів і мети педагогічної діяльності, а також професійним само відношенням; професійні знання засновуються на психологічних, педагогічних знаннях, а також знаннях теорії та методики окремого навчального предмету; здібності до педагогічної діяльності характеризуються комунікативними, перцептивними, динамічними здібностями, здібностями до оптимістичного прогнозування, а також креативністю; педагогічна техніка засновується на дидактичних уміннях, вольовій саморегуляції, мімічній та пантомімічній виразності, а також техніці мовлення [5].

На нашу думку, запропонована В. Папучею структура педагогічної майстерності є універсальною і, дозволяє більш точно діагностувати рівень педагогічної культури конкретного педагога ніж інші моделі, описані у науковій літературі.

Відзначимо, що до структурних елементів, запропонованих Полтавською науковою школою, В. Папуча додає ще один – «Кінестетична культура», який характеризується контролем рухів свого тіла та оперуванням сигналами від аналізаторів. Проте, на нашу думку, цей компонент не доцільно включати до універсальної моделі, він є специфічним для окремої групи працівників, і, відповідно не є актуальним у контексті професійної діяльності майстрів виробничого навчання ПТНЗ.

Логічно припустити, що у структурі педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ мають бути відмінності від універсальної моделі, обумовлені особливостями його професійної діяльності.

Однією з найбільш суттєвих особливостей професійної діяльності майстра виробничого навчання ПТНЗ є необхідність набуття ним робітничої кваліфікації. Тільки високий рівень його професіоналізму у галузі (точніше умінь предметної діяльності, заснованих на досвіді) дозволить завоювати професійний авторитет, який, як відомо, є необхідною передумовою успішності навчального процесу.

Виходячи із цього, ми вважаємо за доцільне виділення у структурі педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ такої складової як «технологічна культура».

Відзначимо, що термін «технологічна культура» сьогодні є достатньо розповсюдженим у наукових публікаціях, присвячених питанням підготовки та перепідготовки інженерно-педагогічних кадрів, у яких дефінується як «рівень оволодіння людиною формами, способами професійно-перетворювальної діяльності та свідомого підпорядкування ціннісним соціокультурним пріоритетам» [3].

Висновки. Таким чином, на даному етапі дослідження педагогічна майстерність майстра виробничого навчання ПТНЗ розуміється нами як професійна якість, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі й робить можливим із мінімальними зусиллями та в найкоротші терміни досягати запланованих результатів. Структура цієї професійної якості утворюється наступними компонентами:

- технологічною культурою, що характеризується технологічними уміннями, технологічним мисленням та технологічним мовленням;
- професійною спрямованістю - відношенням до учнів, засобів і мети педагогічної діяльності, а також професійним самовідношенням;
- професійними знаннями, до складу яких входять педагогічні, психологічні знання, а також знання з предмету викладання;
- здібностями до педагогічної діяльності, які включають комунікативні, перцептивні, динамічні здібності, здібності до оптимістичного прогнозування, а також креативність.
- педагогічною технікою, що характеризується дидактичними уміннями, вольовою саморегуляцією, мімічною та пантомімічною виразністю, а також технікою мовлення.

Подальші наукові зусилля плануємо спрямувати на подальше уточнення змісту терміну «педагогічна майстерність майстра виробничого навчання ПТНЗ».

Список літератури

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : Издательский центр «Академия», 2000. – 176 с.
3. Коломієць Ю.В. Сутність технологічної культури / Ю.В. Коломієць, Н.В. Салівоненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2009/Pedagogica/45775.doc.htm
4. Кузьміна Н.В. Актуальные проблемы профессионально-педагогической подготовки учителя / Н.В. Кузьмина, В.И. Гинецинский. – Советская педагогика. – 1982. – № 3. – С. 63-66
5. Папуча В.М. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя фізичного виховання в процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В.М. Папуча; Класич. приват. ун-т. — Запоріжжя, 2010. — 20 с. — укр.
6. Педагогічна майстерність : підручник / І.А. Зязюн, Л. В. Кармушенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І.А. Зязюн. – 3-те вид., допов. і переробл. – К. : СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.
7. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.

Анотація. Уточнено зміст терміну «педагогічна майстерність майстра виробничого навчання ПТНЗ». Встановлено структуру педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ. **Ключові слова:** педагогічна майстерність, структура педагогічної майстерності, майстер виробничого навчання ПТНЗ.

Аннотация. Уточнено содержание термина «педагогическое мастерство мастера производственного обучения ПТУ». Определена структура педагогического мастерства мастера производственного обучения ПТУ. **Ключевые слова:** педагогическое мастерство, структура педагогического мастерства, мастер производственного обучения ПТУ.

Abstract. The content of the term «pedagogical skills master inservice training VET». The structure of pedagogical skill master inservice training VET. **Keywords:** teaching skills, the structure of pedagogical skills, master inservice training VET.